

Praktyczne problemy i możliwości zastosowania nowych Planów Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000 w opracowaniach środowiskowych w budownictwie komunikacyjnym

Marlena Leszczyńska-Sędłak¹, Janusz Bohatkiewicz²

¹*EKKOM Sp. z o.o., marlena.leszczynska-sedlak@ek-kom.pl*

²*Politechnika Lubelska, Katedra Dróg i Mostów, j.bohatkiewicz@pollub.pl*

Streszczenie: Artykuł określa podstawowe zagadnienia związane z obszarami Natura 2000 oraz wyjaśnia czym są sporządzane na potrzeby ochrony tych terenów – Plany Zadań Ochronnych (PZO). W opracowaniu zawarto również wynikające z praktyki informacje nt. głównych trudności, jakim muszą stawić czoło wykonawcy PZO, a także jak prawidłowo adaptować informacje zawarte w tych dokumentach do innych opracowań środowiskowych jakimi są raporty o oddziaływaniu przedsięwzięć komunikacyjnych na środowisko. W opisie przedstawiono jak praktycznie zastosować zakres merytoryczny Planów Zadań Ochronnych w analizach i opracowaniach środowiskowych wykonywanych w budownictwie komunikacyjnym.

Słowa kluczowe: Natura 2000, ochrona przyrody, Plan Zadań Ochronnych, opracowanie środowiskowe, opracowanie drogowe.

1. Wprowadzenie

Obszary Natura 2000 są najmłodszą formą ochrony przyrody, jaką ustanowiono na terytorium Polski. Są również elementem Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 - programu ochrony przyrody mającego na celu wyznaczenie i zastosowanie działań na rzecz zachowania bogactwa przyrodniczego Europy, poprzez wydzielenie sieci obszarów chronionych na terenie Unii Europejskiej. Obszary te są elementem ponadnarodowym i unikatowym w skali świata przedsięwzięciem, którego jednym z głównych celów jest ochrona różnorodności biologicznej UE. Obszary Natura 2000 można podzielić na tzw.:

- obszary specjalnej ochrony ptaków – tzw. OSO, tworzone na podstawie tzw. Dyrektywy Ptasiej dla ochrony gatunków ptaków oraz ich siedlisk,
- specjalne obszary ochrony siedlisk – tzw. SOO tworzone na podstawie tzw. Dyrektywy Siedliskowej (przedmiotami ochrony są zarówno siedliska, gatunki roślin oraz zwierząt – z wyłączeniem ptaków).

Podpisany przez Polskę 16 kwietnia 2003 roku Traktat Ateński [1] (podstawa prawna przystąpienia Polski do Unii Europejskiej), zobowiązywał swoimi zapisami do wyznaczenia na terenie państwa członkowskiego obszarów chronionych tworzących sieć Natura 2000. Przepisy unijne stanowiące podstawę dla tworzenia

analizowanych form ochrony przyrody zostały zaadaptowane do polskiego prawodawstwa poprzez Ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627, z późn. zm.)[2].

Geneza powołania pierwszych obszarów Natura 2000 budzi do dnia dzisiejszego wiele kontrowersji, a niekiedy sprzeciw społeczny wynikający ze swego rodzaju „narzucenia” społecznościom lokalnym oraz samorządom przez Unię Europejską obszarów sieci Natura 2000. Aby wyjaśnić zarysowany problem – należy przytoczyć, iż w 2004 roku, po przeprowadzeniu badań terenowych oraz konsultacji z samorządami lokalnymi, Ministerstwem Środowiska, a także Generalną Dyрекcją Lasów Państwowych – zgłoszono wiele zastrzeżeń oraz jawnych sprzeciwów dla objęcia ochroną prawną zaproponowanych obszarów, które miałyby stanowić sieć Natura 2000 w Polsce. W maju i lipcu 2004 roku rząd Polski, mając na uwadze rezultat przeprowadzonych konsultacji, przekazał do Komisji Europejskiej dość okrojona koncepcję sieci obszarów siedliskowych oraz ptasich. Niestety opinia społeczna nie pokrywała się ze zdaniem środowisk eksperckich i ekologicznych organizacji pozarządowych zaangażowanych wcześniej w tworzenie wyjściowej koncepcji obszarów proponowanych do utworzenia sieci Natura 2000. Efektem zaznaczonych rozbieżności poglądów była publikacja z grudnia 2004 r. zawierająca krytyczny przegląd zatwierdzonego przez polski rząd projektu oraz sugestie uzupełnienia sieci Natura 2000 o dodatkowe 152 obszary siedliskowe [3]. Natomiast w 2006 roku organizacje ekologiczne zaproponowały aktualizację „shadow list” o kolejne 130 obszarów [4]. Po zapoznaniu się z przesłanymi powiększonymi koncepcjami - Komisja Europejska postanowiła w większości przyjąć argumentację organizacji ekologicznych oraz wystosowała do rządu polskiego ostrzeżenie stanowiące, że jeśli nie zostaną zaktualizowane i powiększone listy proponowanych terenów do włączenia do sieci Natura 2000 – sprawa zostanie skierowana do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

Ostrzeżenie Komisji Europejskiej spowodowało, że do końca 2008 r. rząd Polski wyznaczył w drodze rozporządzenia, 141 obszary specjalnej ochrony ptaków oraz wysłał do Komisji Europejskiej 364 propozycje specjalnych obszarów ochrony siedlisk, które to zostały zatwierdzone przez Komisję Europejską jako obszary mające znaczenie dla Wspólnoty, stając się „pełnoprawnymi” obszarami Natura 2000. Zgodnie z informacją zawartą na stronie internetowej Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska [5] - aktualnie na terenie Polski funkcjonuje 849 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (obszary „siedliskowe” - przyszłe specjalne obszary ochrony siedlisk) oraz 145 obszarów specjalnej ochrony ptaków.

2. Plany Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000

Plan Zadań Ochronnych (PZO) dla obszaru Natura 2000 jest to swego rodzaju dokument planistyczny, zestawiający niezbędne dane i wytyczne, umożliwiające prawidłowe funkcjonowanie gatunków i siedlisk w obrębie jego granic. PZO ma na celu precyzować informacje w taki sposób zarządzać/utrzymywać obszar, aby został poprawiony lub przynajmniej zachowany właściwy stan ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt (dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000). PZO jest dokumentem, który sporządza się w ciągu 6 lat od dnia zatwierdzenia obszaru przez Komisję Europejską jako „obszaru mają-

cego znaczenie dla Wspólnoty” lub od dnia wyznaczenia OSO, czy też SOO. Projekt Planu Zadań Ochronnych jest zatwierdzany w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i obowiązuje przez najbliższe 10 lat.

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody [2] (podającej zakres, jaki powinien zawierać PZO) oraz wytycznymi Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, w lipcu 2013 roku zaktualizowano szablon, na podstawie którego sporządzane są Plany Zadań Ochronnych. Zgodnie z wyżej przytoczonymi informacjami projekt PZO powinien zawierać przede wszystkim informacje na temat:

- ogólnej charakterystyki terenu objętego Planem oraz granic obszaru Natura 2000,
- założeń do sporządzenia Planu,
- przedmiotów ochrony oraz ich stanu w obszarze (poza danymi uzyskanymi w wyniku prac terenowych, również zestawienia danych literaturowych),
- procesu komunikacji z członkami ZLW (Zespołu Lokalnej Współpracy), wniosków jakie były składane w czasie konsultacji społecznych,
- wykazu kluczowych instytucji działających na terenie lub w sąsiedztwie danego obszaru Natura 2000 oraz wskazań do dokumentów planistycznych, których zapisy są niezgodne z treścią zawartą w PZO,
- form zagospodarowania terenu, działalności ludzkiej oraz rodzaju własności gruntów,
- analizy zagrożeń - zidentyfikowanych głównych niebezpieczeństw istniejących i potencjalnych w odniesieniu do przedmiotów ochrony,
- celów oraz działań ochronnych - opracowanych dla potrzeby osiągnięcia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony (dążenie do uzyskania wskaźników przyjętych w ogólnopolskim monitoringu gatunku lub siedliska – obowiązkowo stosowana metodyka zawarta w tzw. „podręcznikach GIOŚ”),
- ustalenia działań w zakresie monitoringu stanu ochrony przedmiotów ochrony;
- nowo proponowanego Standardowego Formularza Danych obszaru Natura 2000 oraz weryfikacji i ewentualnej korekty jego granic.

Szczegółowy tryb i zakres opracowania projektu Planu Zadań Ochronnych określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzania projektu Planu Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000 (Dz. U. Nr 34, poz. 186, z późn. zm.), jednak uznano, że na potrzeby niniejszego artykułu ww. zakres Planu Zadań Ochronnych jest wystarczający.

3. Główne problemy przy sporządzaniu PZO – problem z weryfikacją i dokładnością danych

Ze względu na fakt, iż pierwsze tereny zaklasyfikowane do obszarów Natura 2000 zatwierdzono w Polsce w 2004 roku, należy zwrócić uwagę na genezę ich powstania, a dokładniej – dokumentację na podstawie której dany obszar został powołany. Dokumentacja ta bowiem była głównym źródłem danych do sporządzenia Planów Zadań Ochronnych. Ze względu na obszerność informacji oraz złożoność

problemu w niniejszym rozdziale zostaną zaprezentowane trzy główne problemy wynikające z doświadczeń wykonania 17 PZO realizowanych w województwie lubelskim oraz małopolskim.

3.1. Błędnie zaadaptowane granice obszarów

Mimo, że od 2004 do 2006 roku znane były cyfrowe oraz przestrzenne analizy mapowe, to niestety w praktyce materiały przygotowywane na potrzeby ww. form ochrony przyrody wyglądały inaczej. Wyznaczając obszary sieci Natura 2000, wykorzystywano materiały topograficzne dostępne w Ośrodkach Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej. Były to w większości mapy topograficzne, w niektórych przypadkach materiały przygotowywano na czarnobiałych ortofotomapach lotniczych i zobrazowaniach satelitarnych. Podstawowym problemem była niemożliwość dokładnej identyfikacji granicy obszaru na dostępnych materiałach podstawowych. Pierwotne ręczne rysowanie granicy obszaru Natura 2000 na w/w materiały (często na mapach topograficznych w skali 1:50000 i 1:25000) sprawiało, że określenie dokładnego przebiegu granicy nowej formy ochrony, obarczone było błędem sięgającym niekiedy do kilku czy kilkunastu metrów. Przekazane przez Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska (RDOŚ) warstwy GIS obszarów PZO, zostały przetworzone do formy cyfrowej, jednakże w wyniku wektoryzacji nie został zlikwidowany błąd pierwotny, czyli niedokładność wytyczenia granicy obszaru. W czasie konsultacji społecznych, przeprowadzanych na potrzeby przygotowania PZO, jednym z głównych zarzutów członków ZLW (Zespołu Lokalnej Współpracy) była dokładność i brak logicznego poprowadzenia granicy obszaru Natura 2000. Przedstawiciele społeczności lokalnych zaznaczali, że mimo, iż dane GIS cechują się znaczną dokładnością, to konieczna jest korekta poszczególnych granic, np. z powodu zaklasyfikowania do obszaru chronionego np. terenów zabudowy mieszkaniowej czy mieszkaniowo-zagrodowej. Błąd ten spowodowany był niewystarczającą dokładnością w czasie przetwarzania danych z wersji papierowej na dane elektroniczne. Mapa w wersji papierowej została zeskanowana, zortorektyfikowana i wektoryzowana w taki sposób, aby stanowiła podkład do wektoryzacji danych. Wrysowane dane na mapie pierwotnej w skali 1:50000 zaznaczone były linią o grubości np. 1,5 mm co w terenie odpowiadało 150 m. Zwektoryzowana granica obszaru Natura 2000 musiała być przerysowana za pomocą narzędzi oprogramowania GIS do oddzielnej warstwy. W warstwach GIS linia wytyczająca granicę jest bardzo cienka i precyzyjnie określa miejsca na mapie, a nie tak jak w przypadku map źródłowych – pas o szerokości 50-100 m. Główny błąd polegał na interpretacji przebiegu linii, precyzyjności poprowadzenia cienkiej granicy w warstwie GIS po środkowej części wektoryzowanej ręcznie rysowanej granicy obszaru Natura 2000. Dlatego też po otrzymaniu danych GIS wykonawcy PZO często musieli ponownie zweryfikować granicę obszaru Natura 2000 oraz ewentualnie zaproponować jej korektę, aby teren formy ochrony przyrody skupiał w sobie jedynie zasadne pod względem przyrodniczym miejsca. Dodatkowo w 2012 roku Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska z polecenia Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, wymagały od wykonawców PZO korekty granic obszarów Natura 2000 i poprowadzenie ich (tam gdzie było to możliwe) po granicy działek ewidencyjnych, wydzieleniach leśnych lub łatwo weryfikowalnych elementach w krajobrazie – np. po drodze. Dopiero tak zweryfikowane granice obszarów Natura 2000 można było uznać za wytyczone prawidłowo.

3.2. Standardowe Formularze Danych jako dane wyjściowe do sporządzenia PZO

Standardowy Formularz Danych (ang. Standard Data Form - SDF) można porównać do swoistej „wizytówki” obszaru Natura 2000. SDF zawiera bowiem podstawowe informacje o danym obszarze, a przede wszystkim zestawia listę przedmiotów ochrony obszaru oraz ich podstawową charakterystykę. Obowiązujące SDF były też załącznikami do Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówień poszczególnych Planów Zadań Ochronnych. Wykonawcy od początku musieli bazować na podanej liście przedmiotów ochrony, a następnie zweryfikować, czy stan przedstawiony w SDF poszczególnych gatunków poprawił się, pozostał bez zmian, czy też uległ pogorszeniu.

Głównym problemem związanym w tym zagadnieniu było uchwalenie obszarów Natura 2000 m.in. na nieaktualnych (jak na tamte czasy) danych literaturowych, a co za tym idzie – zamieszczenie na listach przedmiotów ochrony, które w danych terenach już nie występowały, bądź nie miały prawa tam występować (z przyczyn braku odpowiednich siedlisk itp.). Można się tutaj posłużyć przykładem, jaki miał miejsce w jednym z opracowywanych Projektów Planów Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000. Zgodnie z SDF na terenie wymienionej formy ochrony przyrody miał występować (i funkcjonować całkiem dobrze, ponieważ oceniono ten gatunek na ocenę B – ocena dobra) – głuszec (łac. *Tetrao urogallus*). Jedynym wyjściem w takiej sytuacji była możliwość zastosowania tzw. błędu naukowego. W dokumentacji dla obszarów Natura 2000 nie ma bowiem innej możliwości, na usunięcie danego gatunku z listy przedmiotów ochrony niż wyżej wymieniony sposób. Cała tematyka jest o tyle skomplikowana, że aby wykreślić dany gatunek należy przedstawić wyczerpującą argumentację, najlepiej popartą pozycjami literaturowymi, dowodzącą faktu braku występowania głuszca w czasie powoływania danego obszaru Natura 2000. Niestety takie rozwiązanie sprawy jest z zasady niemożliwe, ponieważ – nie spotyka się publikacji naukowych dowodzących, że dany gatunek nie występuje w analizowanym terenie. Ostatecznie wykonawcy musieli argumentację dowodzącą braku istnienia głuszca w terenie poprzeć opinią ekspercką osoby prowadzącej inwentaryzację w zakresie siedlisk przyrodniczych.

Poza wyżej wymienionymi błędami, w SDF wykonawcy mogli się też spotkać ze zbyt wygórowanymi ocenami ogólnymi dla poszczególnych gatunków. O ile w sporządzanych PZO podnoszenie ocen ogólnych gatunków jest dość łatwo akceptowane przez jednostkę zlecającą (RDOŚ), to w przypadku obniżenia oceny ogólnej – należy to wyczerpująco uzasadnić. Przykładem, obrazującym jak proces tworzenia PZO jest czasami niepotrzebnie utrudniany jest wykonany przykład innego Projektu Planu Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000. W czasie wykonywania PZO dla tego obszaru z GDOŚ do RDOŚ (zamawiającego PZO) dotarła informacja o zmianie SDF oraz o działaniach zmierzających do powiększenia terenu omawianej formy ochrony przyrody. Sprawa budziła niezwykle opór społeczności lokalnej, ponieważ w czasie sporządzania PZO dla obszaru w pierwotnych granicach – lokalne samorządy nie zostały poinformowane o chęci powiększenia obszaru przez GDOŚ oraz nie zostały uwzględnione w przeprowadzonych w tym zakresie konsultacjach społecznych. Jak już wspomniano – nie dość, że powiększono obszar chroniony, to dodatkowo zmieniono oceny ogólne przedmiotów ochrony (nie konsultując oraz nie uwzględniając najnowszych danych z badań terenowych przeprowadzonych na

potrzeby rozpoczętych w 2012 r. PZO). Zdaniem wykonawców PZO oraz koordynatora z RDOŚ w nowo zatwierdzonym SDF wybrane oceny gatunków zostały bezzasadnie podwyższone. Niestety nawet pracownikom RDOŚ nie udało się uzyskać dokumentacji naukowej, na podstawie której były podejmowane poszczególne decyzje dotyczące aktualizacji nowego SDF. Jako przykład można tutaj podać gatunek kumaka górskiego (łac. *Bombina variegata*), który w wyjściowym SDF do sporządzenia PZO (z października 2009 r.) nie był wymieniony wśród przedmiotów ochrony, natomiast w SDF'ie zmienionym w listopadzie 2012 roku (w trakcie tworzenia PZO) widniał na liście przedmiotów ochrony z oceną ogólną B - dobrą. Ostatecznie dla podanego gatunku – wykonawcy PZO zaproponowali obniżenie tej oceny na kategorię D, argumentując to brakiem dogodnych siedlisk do występowania kumaka oraz nieznacznym udziałem procentowym w skali Polski.

3.3. Czas przeznaczony na badania terenowe PZO oraz ich metodyka

Kolejnym problemem zidentyfikowanym w czasie sporządzania Planów Zadań Ochronnych (zwłaszcza dla obszarów specjalnej ochrony ptaków) jest zbyt krótki ich czas wykonywania. W czasie konsultacji społecznych – członkowie ZLW podnosili argumenty zbyt późnego wyjścia w teren przez wykonawców PZO. Dopełnienie spraw formalnych spowodowało, że wyjście w teren ekipy badającej ptaki było możliwe dopiero w okolicach czerwca 2012 roku. Zakończenie projektu tego PZO zaplanowano natomiast na połowę listopada tego samego roku, więc nie było możliwe aby wykonawcy sami przeprowadzili wizję w czasie przelotów wiosennych oraz kulminacyjnego okresu gniazdowania poszczególnych przedmiotów ochrony.

Problemem, który wiąże się z tematyką wizji terenowych jest także brak ujednoliconej metodyki, na podstawie której powinien być oceniany stan przedmiotów ochrony w danym obszarze Natura 2000. Aspekt ten dotyczy przede wszystkim gatunków ptaków, dla których wykonawcy przykładowego Projektu PZO zaproponowali własną skalę ocen poszczególnych wskaźników. Niemniej jednak, dla innych obszarów Natura 2000 również starano się dostosować zaproponowaną przez GIOŚ metodykę. Zdaniem wielu ekspertów (m.in. w czasie spotkania w RDOŚ w Krakowie – warsztaty „Dotychczasowe doświadczenie z PZO” z dnia 22 lutego 2013 roku) zaadaptowanie metodyki Generalnego Inspektoratu Ochrony Środowiska do wszystkich obszarów Natura 2000 w Polsce generowała niepotrzebne „zafałszowania” w ocenie poszczególnych przedmiotów ochrony. Wynikało to z faktu specyfiki oraz unikatowości danego terenu chronionego, gdzie mimo iż stan siedliska oceniany był na prawidłowy – zgodnie z ogólną metodyką GIOŚ należało nadać mu ocenę U1 – niezadawalającą. Przykładem może być tutaj wskaźnik „udział martwego drewna”, który (zdaniem większości członków ZLW, a zwłaszcza pracowników Lasów Państwowych) w metodyce jest stanowczo zawyżony i bardzo ciężko znaleźć obszary, które zgodnie z metodyką otrzymałyby pod tym względem ocenę FV.

Na wspomnienie jeszcze zasługują dylematy odnośnie m.in.:

- wyznacznika najniższej ceny w przetargu na wykonawcę PZO,
- nieodpowiednio zestawione szablony PZO oraz zbyt ogólnikowe stosowanie skrótów i zapisów w szablonie PZO np. zgeneralizowane kody zagrożeń oraz sztywne, tabelaryczne układy zestawień danych, które często są trudne do zwerfikowania dla członków Zespołu Lokalnej Wspólpracy,
- błędna opinia w społeczeństwie stanowiąca o szeregu zakazów na obszarach

Natura 2000 oraz dosłowne rozumienie wymienianych w PZO zagrożeń jako sztywnych zakazów i barier dla rozwoju gospodarczego.

Plany Zadań Ochronnych to stosunkowo nowa forma opracowań planistycznych w ochronie przyrody i sposób ich tworzenia jest (jak się okazało w praktyce) procesem dość trudnym. Powyższe problemy to jedynie zarys utrudnień, jakim muszą sprostać zarówno wykonawcy, jak i pracownicy Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska. Brak doprecyzowanych reguł do sporządzania PZO, duży sprzeciw społeczny, niewielka liczba osób zasiadających w ZLW oraz niekiedy zbyt restrykcyjne propozycje zapisów proponowane przez organizacje ekologiczne sprawiają, że omawiane dokumenty planistyczne nie są poważnie traktowane przez społeczeństwo oraz poszczególne organizacje publiczne czy prywatne. Obszary Natura 2000 są w większości traktowane jak „zło konieczne”, a w skrajnych przypadkach żąda się ich usunięcia z list obszarów chronionych.

4. Rola Planów Zadań Ochronnych w innych opracowaniach środowiskowych oraz opracowaniach dla budownictwa komunikacyjnego

Jak opisano powyżej proces tworzenia PZO jest dość skomplikowany, ale jego efekt końcowy w postaci zatwierdzonego przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska zarządzenia oraz tekstu Planu jako załącznika, wraz z opracowaniami mapowymi oraz danymi w GIS/shp, może być bardzo przydatną dokumentacją, np. w tworzeniu innych dokumentów nie tylko planistycznych. Mimo, iż PZO powinno być brane pod uwagę przy aktualizacjach lub tworzeniu innych dokumentów planistycznych, tj. studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP), miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP), planów urządzania lasów, uproszczonych planów urządzania lasów itp., konieczne jest wykorzystywanie wiedzy zawartej w PZO w opracowaniach projektowych, tj. chociażby w raportach o oddziaływaniu przedsięwzięć na środowisko (dalej ROS).

Szczegółowy zakres ROS podany jest w Ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na

środowisko [6]. Należy jednak nadmienić, że każdy raport ROS powinien wyczerpująco przedstawiać informacje nt. lokalizacji terenu na którym jest planowana inwestycja, odniesień obowiązujących miejscowych aktów prawnych, warunków przyrodniczych, gospodarczych oraz przede wszystkim ocenie oddziaływania na poszczególne elementy otoczenia.

PZO jest zatem doskonałą dokumentacją źródłową, z którą powinien zapoznać się każdy, kto bierze udział w tworzeniu danego raportu ROS przedsięwzięcia zlokalizowanego na terenie obszaru Natura 2000 lub znajdującego się w jego sąsiedztwie (w mniejszym stopniu dla terenów Natura 2000 znacznie oddalonych od inwestycji, gdzie oddziaływanie może być bardzo znikome). Twórcy podobnych opracowań (ROS) co prawda zdają sobie sprawę, z konieczności zawierania w raportach oceny oddziaływania na obszary Natura 2000 (o ile występuje taka konieczność [6]), jednak do tej pory do weryfikacji zasobów przyrodniczych tych form ochrony przyrody stosowano głównie Standardowe Formularze Danych.

W powyższym rozdziale opisano, jakie mogą wiązać się z tym zafałszowania i swoiste „przekoloryzowania” występujących na terenie Natury 2000 przedmiotów ochrony. Dlatego pomimo często negatywnej oceny, jaką są otoczone PZO należy wykorzystywać je jako główne źródło informacji do ewentualnej oceny oddziaływania przedsięwzięcia. Oczywiście niezbędne dla prawidłowego sporządzenia ROS jest przeprowadzenie dokładnej inwentaryzacji przyrodniczej, co pozwoli na porównanie zebranych danych terenowych do informacji zawartych w PZO.

Mając na uwadze uwzględnienie zakresu merytorycznego PZO w raportach ROS poniżej zaprezentowano przykładowe informacje oraz spostrzeżenia, które mogą być pomocne w początkowej fazie tworzenia raportu ROS:

- Jeśli planowana inwestycja jest zlokalizowana na terenie lub części Natury 2000 można zastosować wyszczególnione w PZO wykazy obowiązujących dokumentów planistycznych oraz strategicznych, tj. MPZP, SUiKZP, Plany Urządzenia Lasu, Strategie Rozwoju Gmin, Programy Ochrony Środowiska itp. Autorzy powstającego opracowania posiadają więc odniesienie do najaktualniejszych danych, jakie były związane np. z zagospodarowaniem przestrzennym terenu w czasie sporządzania PZO. Dodatkowo, PZO zawiera analizę zapisów w powyższych opracowaniach planistycznych i strategicznych – czy ich brzmienie nie jest sprzeczne z postulowaną treścią w PZO oraz czy w związku z tym nie proponuje się ich zmiany tak, aby np. naniesione planowane zagospodarowanie terenu, jako zabudowa mieszkalna w miejscach występowania przedmiotów ochrony zostało zamienione na formę użytkowania terenu nie pogarszającą stanu gatunków/siedlisk chronionych.
- W tekście PZO powinny być również zawarte instytucje sprawujące funkcje na danym terenie oraz zestawienia publikowanych i niepublikowanych danych literaturowych, które mogą być doskonałym źródłem wiedzy o obszarze. Dodatkowo w PZO podawana jest ich szczegółowość oraz ocena, czy ich wartość merytoryczna jest duża, średnia, czy też znikoma. Takie dane (oraz sam tekst PZO) potrafią przedstawiać informacje na temat szlaków migracyjnych zwierząt, położenia w aspekcie fizycznogeograficznym, botanicznym, hydrologicznym itp.
- W czasie sporządzania ROS bardzo duże znaczenie będą miały informacje uwzględniające w PZO dane z inwentaryzacji zasobów przyrodniczych. W dokumentacji dla obszaru Natura 2000 pomimo szczegółowej charakterystyki zidentyfikowanych na danym terenie gatunków roślin, zwierząt oraz siedlisk można zweryfikować ich występowanie w terenie (załączniki mapowe oraz warstwy shp). Na załącznikach graficznych uwzględniających dane z badań obszaru na potrzeby tworzenia PZO, można sprawdzić gdzie dokonano stwierdzenia danego gatunku lub w którym miejscu znajduje się dane siedlisko przyrodnicze. Ponadto załączniki mapowe oraz dane GIS będą przedstawiały lokalizację głównych zagrożeń dla przedmiotów ochrony, miejsca prowadzenia działań ochronnych, monitoringowych oraz tereny objęte innymi formami ochrony przyrody. Dołączone natomiast do warstw SHP pliki DBF (tabele atrybutowe zestawiające najważniejsze informacje o każdym przedmiocie ochrony) pozwalają np. na analizę liczebności populacji danego gatunku bez konieczności zagłębiania się w tekst PZO. Już pobieżna analiza tych materia-

- łów z prac terenowych pozwoli ocenić, czy dana inwestycja będzie znacząco oddziaływała na teren chroniony prawnie (np. zaplanowany przebieg projektowanej drogi nie przecina siedlisk przyrodniczych, czy miejsc występowania gatunków roślin i zwierząt) i czy będzie mogła zostać przeprowadzona.
- Pomimo, że informacje o środowisku oraz dostępność danych zawartych w PZO jest ogromna – w wyjątkowych przypadkach należy do nich dość podchodzić z dużą ostrożnością. Taka konieczność występuje tylko w przypadkach bardzo rzadkich gatunków roślin oraz zwierząt, które mogą się stać częścią tzw. ekobiznesu. Ze względu na wielką unikatowość gatunku, dane na jego temat w PZO mogą zostać oznaczone jako tzw. „informacje/dane wrażliwe”. Oznacza to, że informacje podane zwłaszcza na załącznikach graficznych (dane lokalizacyjne) mogły zostać w odpowiedni sposób wektoryzowane (i znany tylko dla wykonawców PZO oraz RDOŚ). Takie działania mają na celu ochronę unikatowych gatunków w skali świata, jeżeli publiczny dostęp do informacji o gatunku mógłby stanowić zagrożenie dla jego ochrony np. z powodu nielegalnego kolekcjonowania okazów. W przypadku uznania gatunku za wrażliwy informacja o jego występowaniu nie zostanie ujawniona opinii publicznej przez Komisję Europejską z jej własnej inicjatywy np. przez umieszczenie jej na publicznej witrynie internetowej [8]. Jako przykład można tutaj podać *sówkę puszczykówkę* zinwentaryzowaną w jednym z nadbużańskich obszarów Natura 2000. Okazy kolekcjonerskie tego małego motyla mogą bowiem osiągać zawrotną cenę, a podanie jego dokładnej lokalizacji wiązałoby się z dużym zagrożeniem, jakim byłby zbiór kolekcjonerski. Dlatego też przed kompleksowym zaadaptowaniem danych z PZO należy uzyskać informację z RDOŚ, czy przekazane dane nie są obarczone specjalnie wygenerowanym „błędem”.
 - Oczywiście udogodnieniem w czasie sporządzania raportu ROS jest także skład autorski opracowania Planu Zadań Ochronnych. W przypadku wątpliwości lub trudnej jednoznacznej oceny, czy inwestycja będzie oddziaływała na dany przedmiot ochrony bardzo dobrym rozwiązaniem jest skontaktowanie się z wykonawcami PZO lub bezpośrednim koordynatorem Planu (informacje nt. koordynatorów dostępne są w RDOS).

Analizując zarządzenie w sprawie PZO oraz załączoną dokumentację (w tym szablon PZO) można stwierdzić, że każdy rozdział zawiera pomocną informację, jaka może być zweryfikowana w sporządzaniu dokumentów projektowych danej inwestycji. Niemniej jednak głównym i najważniejszym czynnikiem determinującym raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko powinna być przeprowadzona szczegółowa inwentaryzacja przyrodnicza weryfikująca dane zawarte w PZO oraz zaktualizowanym na jego podstawie SDF, który w odróżnieniu od SDF sprzed sporządzenia PZO nie powinien zawierać zawyżonych i błędnych ocen przedmiotów ochrony.

5. Wnioski

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody [2] oraz ustawą o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko [6] podstawowym warunkiem przeprowadzenia danej inwestycji jest uzyskanie decyzji o środowiskowych

uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia (DUS). Szczegółowe analizy materiałów zawartych w PZO oraz dokładna argumentacja przedstawiająca ciąg przyczynowo-skutkowy o braku, bądź występowaniu oddziaływania na przedmioty ochrony obszaru Natura 2000 zwiększy wiarygodność raportu oraz (w pewnym sensie) zwizualizuje pracownikom instytucji wydającej decyzję (DUS), iż przeanalizowano wszystkie dostępne materiały, aby prawidłowo ocenić prognozowany wpływ inwestycji na obszar Natura 2000. Rzetelnie przeprowadzona inwentaryzacja przyrodnicza, skupiająca dane z badań terenowych na potrzeby PZO pozwoli na precyzyjne oraz adekwatne zaprojektowanie wariantów przedsięwzięcia (o ile to możliwe omijających siedliska i gatunki chronione) z oraz urządzeń niwelujących wpływ na przedmioty ochrony (np. w przypadku dróg odpowiednie przejścia pod lub nad powierzchnią drogi).

W kwestiach problemowych (jeżeli istnieją wątpliwości, czy inwestycja negatywnie oddziałuje na dany przedmiot ochrony) w wielu przypadkach możliwy jest również kontakt oraz wykonanie opinii eksperckiej przez wykonawców PZO. Takie postępowanie umożliwi na ograniczenie zarówno wątpliwości autorów OOS na temat potencjalnego negatywnego oddziaływania oraz (jako załącznik do raportu) a także będzie stanowiło dokument popierający określone rozwiązanie/argumentację w raporcie ROS.

Mając na uwadze powyższe szczegółowo przeanalizowane PZO może warunkować prostsze uzyskanie decyzji środowiskowej lub chociażby wpływać na zmniejszoną liczbę uwag oraz warunków, jakie należy spełnić w czasie oraz po wykonanym przedsięwzięciu. W niektórych przypadkach PZO umożliwi wcześniejsze wycofanie się z nietrafionego pomysłu o lokalizacji inwestycji komunikacyjnej w danym terenie bez konieczności ponoszenia kosztów na późniejszych etapach wykonywania dokumentacji i analiz.

Literatura:

- [1] „Traktat Ateński”, 2003. <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20040900864> (marzec 2014).
- [2] Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 maja 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. 2013, poz. 627).
- [3] Propozycja optymalnej sieci obszarów Natura 2000 w Polsce – „Shadow List”, Szczegółowa analiza wdrożenia Dyrektywy Siedliskowej oraz Syntetyczne ujęcie wdrożenia Dyrektywy Ptasiej, Paweł Pawlaczyk, Andrzej Kepel, Radosław Jaros, Radosław Dzieciołowski, Przemysław Wylegała, Agnieszka Szubert, Paweł Olaf Sidło; Warszawa 2004
- [4] Aktualizacja Shadow List obszarów siedliskowych sieci Natura 2000 w Polsce, Aneks do raportu na temat reprezentatywności ujęcia gatunków i siedlisk przyrodniczych z Dyrektywy Siedliskowej; Poznań, Świebodzin, Klub Przyrodników, Salamandra – Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody, WWF, Warszawa 2006;
- [5] <http://natura2000.gdos.gov.pl/> (marzec 2014 r.)
- [6] Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 sierpnia 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.
- [7] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. 2010 nr 213, poz. 1397).

[8] Instrukcja wypełniania Standardowego Formularza Danych obszaru Natura 2000; Wersja 2012.1; http://www.gdos.gov.pl/Articles/view/1914/Baza_danych (marzec 2104 r.).

Practical problems and possibilities related to the use of new Plans of Protection Tasks for Natura 2000 sites in environmental studies in the field of transport infrastructure engineering.

Marlena Leszczyńska-Sędlak¹, Janusz Bohatkiewicz²

¹*EKKOM Sp. z o.o. marlena.leszczynska-sedlak@ek-kom.pl*

¹*Department of Road and Bridge, Faculty of Civil Engineering and Architecture,
Lublin University of Technology, j.bohatkiewicz@pollub.pl*

Abstract: The present paper deals with the basic aspects of Natura 2000 sites and explains the nature of the Plans of Protection Tasks (PZO) that are designed to protect them. The article also contains practical information on main difficulties that must be overcome by experts who develop the PZOs and illustrates how to apply correctly the contents of PZOs in preparing other environmental documentation, such as environmental impact assessment reports for transport infrastructure projects. The paper demonstrates in which manner the information contained in PZOs can be put into practical use while preparing ecological analyses and documentation performed in the field of transport infrastructure engineering.

Keywords: Natura 2000, environmental protection, Plan of Protection Tasks, environmental documentation, roads documentation.

